

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАҢЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2024-4/4

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2024

Бош муҳаррир:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Таҳрир хайати:

<p>Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф. Абдуллаева Муборак Махмутовна, б.ф.д., проф. Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович, т.ф.д., проф. Агзамова Гулчехра Азизовна, т.ф.д., проф. Аимбетов Нағмет Каллиевич, и.ф.д., акад. Аметов Якуб Идрисович, д.б.н., проф. Бабаджанов Хушнот, ф.ф.н., проф. Бобожанова Сайёра Хушнудовна, б.ф.н., доц. Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д. Буриев Хасан Чутбаевич, б.ф.д., проф. Ганджаева Лола Атаназаровна, б.ф.д., к.и.х. Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д. Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д. Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад. Исмаилов Исҳақжон Отабаевич, ф.ф.н., доц. Жуманиёзов Зоҳид Отабоевич, ф.ф.н., доц. Жуманов Мурат Арепбаевич, д.б.н., проф. Кадирова Шахноза Абдухалиловна, к.ф.д., проф. Қаландаров Назимхон Назирович, б.ф.ф.д., к.и.х. Каримов Улғубек Темирбаевич, DSc Курбанбаев Илҳом Жуманазарович, б.ф.д., проф. Курбанова Саида Бекчановна, ф.ф.н., доц. Қутлиев Учқун Отобоевич, ф-м.ф.д. Ламерс Жон, қ/х.ф.д., проф. Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф. Махмудов Рауфжон Баходирович, ф.ф.д., к.и.х. Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф. Мирзаева Гулнара Саидарифовна, б.ф.д. Пазиллов Абдуваеит, б.ф.д., проф.</p>	<p>Раззақова Сурайё Раззоқовна, к.ф.ф.д., доц. Раматов Бакмат Зарипович, қ/х.ф.н., доц. Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф. Рахимов Матназар Шомуротович, б.ф.д., проф. Раҳимова Гўзал Юлдашовна, ф.ф.ф.д., доц. Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф. Рўзметов Дилшод Рўзимбоевич, г.ф.н., к.и.х. Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад. Салаев Санъатбек Комилович, и.ф.д., проф. Сапарбаева Гуландам Машиариповна, ф.ф.ф.д. Сапаров Қаландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф. Сафаров Алишер Каримджанович, б.ф.д., доц. Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф. Собитов Ўлмасбой Тоғжамедович, б.ф.ф.д., к.и.х. Сотипов Гойипназар, қ/х.ф.д., проф. Тоғжибаев Комилжон Шаробитдинович, б.ф.д., акад. Холлиев Аскар Эргашевич, б.ф.д., проф. Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д. Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц. Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф. Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц. Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., проф. Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д. Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д. Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д. Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х. Худайберганаева Дурдона Сидиқовна, ф.ф.д. Худойберганаев Ойбек Икромович, PhD, к.и.х.</p>
---	--

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№4/4 (113), Хоразм Маъмун академияси, 2024 й. – 458 б. – Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими – Хоразм Маъмун академияси

МУНДАРИЖА
ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Abduvahabova M.A. Ingliz folklor matnilarining semiotik xususiyatlari	6
Achilova N.N. Ajarharo timsolining jahon va o'zbek xalqlari adabiyotlaridagi muxtasar talqinlari	8
Akramov I.I. A Comparative analysis of Shakespeare's and Rumi's aphorisms on love	11
Akramov B.Q., Abdullayeva A.U. Fransuz tilida bozor va savdo jarayoni leksikasining ijtimoiy talqini	14
Akramov B.Q., Zaripov J.A. Fransuz tilida tijorat terminoleksikasining lingvomadaniy xususiyatlari	17
Aliyeva S.A. O'zbek geortonimlarining etimologik xususiyatlari	20
Almamatova Sh.T. Abdulla Qahhor hikoyalarida sinonimlarning qo'llanilishi	22
Ataboyev N.B., Ergashova K.I. Inglizcha va o'zbekcha korpuslarda vaqt tushunchasi va ularning semantik tahlili	26
Axmedova G.N. "Yumor (hajv)" leksik birliklari va ularning semantik xususiyatlari	29
Azimbayeva D.A. Conversion in english-uzbek languages and its cognitive features as a linguistic way	32
Bafoyeva N.A. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanida mavjud antropoidikatorlarning tahlili	35
Bahodirova F.B. Diskurs, stilistika va pragmatika	38
Bekniyozova F.O. Olamning lisoniy manzarasini yaratishning o'ziga xos tamoyillari	41
Bozorova O'Q. O'zbek va ingliz tillaridagi frazeologizmlarda go'zallik konseptining qo'llanilishi	44
Burxonov B.B. Ingliz va o'zbek tillari kasbiy diskursining lingvokognitiv tadqiqi	46
Choriyeva Z.B. O'zbek va ingliz topishmoqlarining badiiy-kompozitsion xususiyatlari	49
Djumakulova D.K., Xoshimxo'jayeva M.M. Tarjimashunoslikda tarjima nazariyasi	52
Djumaeva N. History of investigating functional forms of the verb	54
Djumaeva N., Abdurakhmanova M. Religious picture of the world as an important component of linguistic picture of the world	56
Djumaeva N., Akhmadova N. Some characteristics of fairy-tale discourse	58
Djumaeva N., Murodova M. Diskurs lingvokulturologiyaning asosiy tadqiqot obyekti sifatida	61
Djurayev M.K. Kompyuter lingvistikasi imkoniyatlari va dasturiy texnologiyalar	63
Egamberdiyeva Sh.M. O'zbek va turk allalarida qushlar obrazi	68
Ergashova S.E. Eshqobil Shukur she'riyatida badiiy obraz takomili va badiiyati	70
Eshonqulova F.O. O'zbek va ingliz tilidagi maqollarning yosh va genderga oid xususiyatlari	72
Gafurov B.Z. Studying functional-semantic field of language as a linguistic phenomenon	75
G'ulomova R.R. Sociolinguistic analysis of curses of social groups of uzbek and english intellectuals	78
Hamroyeva Sh.Sh. The pragmatic aspects of translation	81
Haydarov A.A., Alimova M. Tovush talaffuzida ifodalangan konnotativ ma'nolar	84
Haydarova D.I. Nutqiy etiket va uning lisoniy tabiati	87
Ikramova K.Sh. Linguacultural peculiarities of the concept of 'woman' in Uzbek and English literature	90
Imamova G.T. "Boburnoma" asarida forcha o'zlashmalarning qo'llanilishi	92
Inamova D.E., Ismatova M.A. Compiling a parallel corpus for translation research	95
Ishqobilova H. Ingliz va o'zbek tillarida oila konseptining chog'ishtirma tahlili	98
Ismanova O.U. Terminlar unifikatsiyasi	100
Istamova D.S. Lexical, semantic-structural analysis of ecological terms in english and uzbek languages	103
Jomardova D.Q. Tibbiyot reklamalarida apellyativ leksikaning qo'llanilishi	105
Jumaniyazov A., Yusubova Ch. Nom ko'chishi yohud metonimiyalar haqida yana ayrim mulohazalar	108
Karimov R.A., Hamroyeva G. CLIC mualliflik korpusi tahlil metodlari	115
Karimova Yu.A. Lirik she'riyatda Bobur Mirzo siymosi	118
Khasanov M.A. Accent morphonological alternations in modern english	122
Khayrullayeva N.N. Semantic features of economic metaphors	125
Khodjaeva S.S. The problems of translating culture specific words	127
Kobilova A.B. Lingua-culture and the essence of the anthropocentric approach to language	130
Komilova N.S. Badiiy asarda diniy ohanglar talqini	134
Kurbonova N.R., Ikromova N.I. Ted Hyuz ijodi adabiy tanqidchilar nigohida	137
Kurbonov Z.O. Qo'shrabot tuman Mijgon va Tongit qishloqlari toponimikasi haqida ayrim fikr mulohazalar	141
Latipova S. Jo'ra Fozil hikoyalarida ijtimoiy muammolar talqini	144
Mahmudova N., Radjabboeva T. The types of transformations in german syntax	147
Makhmudova S.A. Cognitive aspects of meaning in the novels of James Aldridge	150
Makhsudova X.U. The theory of the origin of the concept of "fashion"	153
Mamajonov M.Yu. Psixolingvistik tadqiqotlar xususida	155
Mamatqulova Z.R. Rishton kulolchilik maktabi kasb-hunar leksikasining generatsiyasi va boyish manbalari	157
Matenova A.K. Ingliz lakunalarning aks etishi xolid xuseini asarlari asosida	159
Matnazarova X.S. Og'zaki diskurs tenorining U.Shekspir tragediyalarida berilishi	162

Matquliyeva M.F. “Oshiq G’arib va Shohsanam” dostonini turkiy xalqlar versiyasi bilan qiyosiy o’rganish	164
Mahmudov R., Atajanov Sh., Ruzmatova D.A. Turkiy qavmlarda shaxsga ism berish an’analari va motivlari	168
Mo’ydinov J.O. Principles of simultaneous interpretation: requirements for a simultaneous interpreter	171
Muminova N.S. Tilshunoslikda haqiqat konseptining kognitiv funksiyalari	174
Muratova D.M. Methods of automatic extraction of thesaurus relations on the basis of dictionary interpretations	177
Mustafayeva S.U. O’zbek va ingliz tillarida meronimiya va partonimiya munosabati	180
Narziyeva S.D. Samandar Vohidov aruziy she’rlarida didaktik ruh ifodasi	183
Nizomova Sh.Sh. Suv va olovga munosabatning o’zbek she’riyatidagi talqini	186
Normurodova F.T. Rang-tus leksikasining «ingliz-o’zbek-ingliz» tarjimai masalalari	189
Norova R.F. Ertaklar va ularning folklor bilan munosabatlari	192
Norqulov F.A., Qurbonboyeva Sh.F. Rasmiy ish yuritish uslubining funksiyalari	194
Ochilova G.U. Qarindoshlik otlari atamalari tadqiqi shakllanish tarixiga doir	197
Ochilova O. Janr tadriji, qahramon xarakteri takomillashuvining ifoda qirralari va badiiyligi	201
Olimova D.Z. Using speech compression techniques in simultaneous interpreting	203
Omanboyeva A.D. Badiiy adabiyotda zuhdiy qarashlar va zohid obrazining paydo bo’lishi	206
Otaniyazova M.O. Communicative features of speech	209
Otaxonova H.A. Paradigms of knowledge in modern linguistics	212
Polvonova M.F. Proverbs with a "currency" component in the phraseological systems of english and uzbek languages	214
Po’latova O’ A. Komissiv nutqiy aktlar turlari va ularning nutqda ifodalanishi	217
Qayumova N.X. Ommaviy axborot vositalarining tilshunoslik va mediatilshunoslik aspektlari: yangiliklar matni tahlili	220
Qilichova Z.N. The use of stylistic devices in john donne`s metaphysical poetry	223
Qodirova G.M. Ayol jinsini ifodalovchi indikatorlar	226
Qo’shmurodova D.I., Xomidova M.F. Reklama matnida til birliklarining ahamiyati	228
Qurbonova N.R., Babajanova Z.R. Tog’ay Murodning "Ot kishnagan oqshom" asarida badiiy tasvirning fonostilistik xususiyatlari	232
Rahimova B.B. Mushohadaga chorlovchi asar	235
Rajabov M. Linguistic and pragmatic aspects of semantic derivation	239
Rasulova A.M., Abdullayeva G.V. Bolalar she’riyatining tadqiqiga doir	241
Ro’zmetov H.Q., Mayliyeva G.B. T.Drayzerning “Baxtiqaro Kerri” asari 3- bobida o’zbek va ingliz tillarida sifatning semantik-funksional xususiyatlari tahlili	244
Sadikova D.N. Den Braunning “Da Vinchi siri” asaridan “pentakl” ramzining intertekstual tahlili	248
Safarova Z.T., Rahmonova S.U. Lingvocultural aspects of similes in english and uzbek proverbs	252
Saidnazarova S.K. Zamonaviy medialingvistikada publisistik uslub: tahlil va tasnif	254
Saidova R.M. Adabiy ta’sir va taqlidgo’ylik masalalari	256
Saidova M.U., Olimova Sh. Badiiy diskursda qo’llab-quvvatlash kommunikativ strategiyalarining ifodalanishi	259
Saidova M.U., Nadirxanova N.A. O’g’zaki diskursda rad etishning kommunikativ strategiyasi xususida mulohazalar	261
Sanoyeva G.R. Ingliz tilida quvonchni ifodalovchi so’zlarning tahlili	264
Sapayeva G.U. Munis va Ogahiyarning tarixnavislik mahorati “firdavs ul-iqbol” asari misolida	267
Saydamatov I.N. The degree of study of phraseological units with somatic components in modern linguistics	272
Sayfutdinova D.P. “Tilak” nutqiy janrining mohiyati	274
Shabanova S.Dj. Tilshunoslikda sosiopragmatik masalalarining o’rganilishi	279
Shomurodova S.G’. O’zbek xalq ertaklarida tikuvchi obrazi	282
Suvonova D. Unveiling the multifaceted world of taste adjectives in the english language: exploring their linguistic significance and role in culinary discourse	285
Teshaboyeva Z.Q., Borasulova D.D. “Firdavs ul-iqbol” asarida “o’lmoq” leksik semantik maydoni va inglizcha tarjimalari tahlili	287
Teshayeva D.O’. The role of computational linguistics in conducting statistical research	292
Tillaboyeva G.S. Ayollar kiyimi va modasi lug’atini rus, ingliz va tojik tillarida o’rganishning nazariy asoslari	294
Toshboyeva M.E. Pragmatic aspects in the passive constructions in uzbek and english languages	297
Turakulova D.M. Kognitiv konsept tahlili va uning tuzilish tavsifi	300
Turobova G. Tilshunoslikda sinonim so’zlar lug’atlarining umumiy tuzilishi	302
Tursunov E.U. Xorijiy qodiriyshunoslar va tarjimonlar ijodini o’rganish	305
Tursunova M. Joan Rouling fantastik dunyosida realistik elementlar tasviri	308

3. Erkin Xudoyberdiyev. Adabiyotshunoslikka kirish. T.: "Iqtisod-moliya" 2007-y, 201-bet
4. Bahodir Karim. Jadidlar. Abdulla Qodiriy. T.: "Yoshlar nashriyoti uyi", 2022. 48-49-b
5. [https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Taqlid_\(tushuncha\)](https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Taqlid_(tushuncha))

UO'K 808.5

BADIIY DISKURSDA QO'LLAB-QUVVATLASH KOMMUNIKATIV STRATEGIYALARINING IFODALANISHI

M.U.Saidova, PhD, dots., Buxoro davlat universiteti, Buxoro
Sh.Olimova, magistrant, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Ushbu maqolada badiiy nutq, badiiy diskurs, badiiy nutqdagi dialog va uning xususiyatlari, shuningdek, badiiy diskursda qo'llab-quvvatlash kommunikativ strategiyalarining ifodalanish xususiyatlarini ingliz va o'zbek tilidagi manbalar asosida berish yuzasidan fikr-mulohazalar keltiriladi. Badiiy diskursda mazkur strategiya ifodasi bilan bog'liq nutq vaziyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Til, inson omili, nitqiy muloqot, badiiy nutq, badiiy dialog, badiiy diskurs.

Аннотация. В данной статье приводятся мнения о художественной речи, художественном дискурсе, диалоге в художественной речи и его особенностях, а также особенностях выражения коммуникативных стратегий поддержки в художественном дискурсе на основе источников на английском и узбекском языках. Проанализированы речевые ситуации.

Ключевые слова: Язык, человеческий фактор, речевое общение, художественная речь, художественный диалог, художественный дискурс.

Abstract. This article provides opinions on artistic speech, artistic discourse, dialogue in artistic speech and its features, as well as the features of expression of communicative strategies of support in artistic discourse based on sources in English and Uzbek. speech situations are analyzed.

Key words: Language, human factor, speech communication, artistic speech, artistic dialogue, artistic discourse.

Kirish. Ma'lumki, badiiy adabiyot hayot darsligi sifatida insonning olam haqidagi tasavvurini boyitadi, hayot, yashahdan maqsad, jamiyatdagi o'rni to'g'risidagi bilimlarini kengaytirishga, boyitishga xizmat qiladi. Uning eng sara namunalari vositasida nafaqat o'tmish ajdodlar tajribasini, balki zamonamiz qahramonlarining mehnat-u ijodiy yutuqlarini, ta'bir joiz bo'lsa, kelajak haqidagi orzu-intilishlarimiz ifodasini ham uqish mumkin. Zero, adabiyot san'atlar ichida eng oliy san'at, deb baholanadi. Zero, u har bir millat yoki xalqning ona tili boyliklarini o'zida mujassam etadi.

Bugungi davrda jahon tilshunosligi o'z yondashuvlari va qarashlarini yangi paradigmalarda (o'lchovlar) asosida rivojlantirish yo'lidan bormoqda. Bu jahonda yuz berayotgan globallashuv jarayonlari tilshunoslik taraqqiyotiga o'z ta'sirini o'tkazayotgani bilan belgilanadi. Shunday yondashuvlarning eng e'tirof etilgani inson omilini tadqiq etish bilan bog'liqdir. Antropotsentrik tilshunoslik ayni inson omilini o'rganishni markaziy o'ringa qo'yar ekan, turli matn turlari, xususan, badiiy matn tadqiqida so'zlovchining intensiyasi va motivini tadqiq etishga bosh vazifa sifatida qaraydi. Shu jarayonda muallif va personaj munosabatidagi lisoniy vositalarni aniqlash hamda tasniflash, shuningdek, matnning zohiriy va botiniy strukturasi ularni qayta namoyon qilish dolzarb muammolardan hisoblanadi. Tadqiqotlar ko'rsatganidek, antropotsentrik yondashuvda badiiy diskursni o'rganish uni lingvopersonologiya, matn lingvistikasi, kommunikativ tilshunoslik, kognitiv tilshunoslik, lingvokonseptologiya, diskursiv lingvistika va lingvokulturologiya nuqtayi nazaridan kompleks, fanlararo tadqiq qilishni nazarda tutadi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Bugungi kunda dunyo tilshunosligi rivojlanishi kontekstida antropotsentrizm sohasiga doir quyidagi ustuvor yo'nalishlar bo'yicha tadqiqotlar olib borilmoqda: lingvopersonologiya, diskursologiya, tanqidiy diskurs, diskursiv stilistika, kognitiv lingvistika, lingvopragmatika, lingvokulturologiya, kognitiv stilistika, kommunikativ lingvistika, sinergetika, gender lingvistikasi, teolingvistika. Shuningdek, badiiy matn hamda diskursga fanlararo va antropotsentrik yondashuv masalasi bir qator xorijiy va mahalliy olimlar: P.Verdonk,

A.Vejbitskaya, T.A. van Deyk, Dj. Lakoff, G.Lich, N.F. Alfrenko, N.D. Arutyunova, I.V.Arnold, N.N. Boldirev, I.R. Galperin, A.V. Karasik, YU.N.Karaulov, E.S. Kubryakova, V.A. Maslova, E.V. Paducheva, YU.S. Stepanov, V.N. Teliya, D.U. Ashurova, N.M. Mahmudov. Sh S. Safarov, R.S. Sayfullayeva, M.I. Rasulova, A.E. Mamatov, X.I. Islamdjanova, D.E. Lutfullayeva, D.S. Xudoyberganova, M.R. Galiyeva, N.M. Djusupov va boshqalarning ilmiy ishlarida ishlab chiqilgan.[1] Tilshunoslik sohasida til orqali shaxsni, uning dunyoqarashini o'zgartirish imkoniyatlari A.Potebnya, L.Shcherba, G. Vinokur, B.Larinlar[2] ning ishlarida qayd qilingan. Til shaxsi tuzilishi rus tili materiallari misolida Y. N.Karaulovning ishlarida ancha mufassil tavsiflangan.

Muhokama va natijalar. XX asrning so'nggi choragidan jahon tilshunosligida lisoniy faoliyat mahsuli bo'lgan har qanday nutqiy tuzilmani uni yaratuvchi va idrok etuvchi shaxs – muallif va retsipient muloqoti nuqtai nazaridan tadqiq etishga katta e'tibor qaratila boshlandi. Nutqiy tuzilmani muloqot jarayoni sifatida o'rganish *diskurs* tushunchasining yuzaga kelishiga sabab bo'ldi.O'tgan asrning 50-yillarida amerikalik tilshunos Zellig Xarris tomonidan birinchi marta qo'llangan *diskurs* so'zi bugungi kunda tilshunoslikning markaziy masalalaridan birini ifodalovchi hodisani anglatmoqda. *Diskurs* tushunchasi hozirgi davrda o'ta jadallik bilan sodir bo'layotgan fanlar integratsiyasini o'zida yaqqol namoyon etadi. U adabiyotshunoslik, tilshunoslik, falsafa, tarix, sotsiologiya, antropologiya, pedagogika, siyosatshunoslik kabi fan sohalarining har birida maxsus defnitsiyaga ega bo'lishi bilan birga, bugungi kunda yangi yo'nalishlardan biri hisoblangan diskursiv tahlilning ham markaziy muammolaridan biriga aylandi. Diskursning o'ziga xosligi uning antropotsentrikligi hamda muallif tomonidan modellashtiriluvchi o'zgacha olamning badiiy manzarasini obrazli shaklda ifodalay olishidir. Shu ma'noda diskurs kommunikatsiyaning eng murakkab turlaridan biri bo'lgan badiiy-adabiy muloqotning bir turi sifatida namoyon bo'ladi. Uning subyektlari nafaqat muallif va kitobxon, balki personajlar hamdir.

Badiiy matnning nutqiga kelsak, u boshqa nutq turlaridan sezilarli farq qiladi, bu muallif va oluvchi o'rtasidagi munosabatlar va o'zaro ta'sirning alohida turini, dunyo haqidagi madaniy, estetik va individual bilimlardan foydalanishni va uning aksini aks ettiradi. atrofda haqiqatga alohida munosabat. Adabiy aspektidagi diskurs muammosi mashhur frantsuz olimlari M.Fuko, S.Todorov, Y.Kristeva, R.Bart asarlarida, shuningdek, rus olimlari M.M.Baxtin, Y.M.Lotman, V.I.Tyup tadqiqotlarida ko'rib chiqilgan, S.N.Broytman, I.P.Smironov, I.V.Samorukov, Y.Rudnev, P.A. Kovalev xususan, nutq nazariyasi, diskursiv poetika va diskurs tahlillari to'liq hal qilinmagan va qo'shimcha o'rganishni talab qiladi.

Aytish joiz, «diskurs - bir paytning o'zida ham lisoniy faoliyat jarayoni, ham uning mahsulidir». Diskursiv faoliyat mohiyatan bilim (ma'lumot) berish hamda «yangi bilimni shakllantiruvchi hodisadir». Bilim uzatilishi va yangidan shakllanishi uchun esa matn yaratilishi lozim. Badiiy matn badiiy diskurs namunasi bo'la oladi. Bunday matnlarning xususiyatlarini ayniqsa, badiiy asardagi dialoglar misolida yaqqol ko'rish mumkin. Badiiy dialogni tasniflashga doir turli nuqtayi nazarlar va yondashuvlar mavjud. Ularning asosida quyidagi mezonlar yotadi: a) badiiy dialogning qamrovi (qisqa va yoyiqligi); b) semantik va mavzuiy mazmuni (maishiy, falsafiy, diniy, ijtimoiy xarakterdagi dialoglar, maqomiga ko'ra tomonlarning munosabatlarni ochib beruvchi dialoglar, fikr almashish dialoglari va hokazo); v) shaxslararo ta'sir xarakteri (dialog-bahs, dialog- ishontirish, dialog-munozara, emotsional ta'sirga ega dialog va hokazo). Shubhasiz, sanab o'tilganlar badiiy dialogning barcha turlarini qamrab ololmaydi.

Psixologik tiplarning K.Yung[3] tomonidan ishlab chiqilgan tasnifiga asoslanib, badiiy dialog tahlili personaj nutqining ekstravert va introvert tiplari hamda ularning shakllari bo'lgan tafakkur qiluvchi, emotsional, his qiluvchi, intuitiv tiplarini reprezentatsiyalovchi leksik, stilistik, sintaktik o'ziga xosliklarni yuzaga chiqarishga yo'naltiriladi. BDda grafik vositalarning tahlili ularning turli-tuman ekanligini ko'rsatdi: so'z va gaplarning kursiv bilan ajratilishi, bosh harflar bilan yozilishi, so'zlarning yo'g'on shrift bilan ajratilishi; masofa-probellar (so'zlararo, boblararo, abzatslararo), turli shakllardagi geometrik figuralarning, shuningdek, punktuatsiya belgilari: undov, so'roq, ko'p nuqta, tire, qavs, qo'shtirnoq, chiziqcha (defis), nuqta qo'yimaslik kabilarning ishlatilishi bunga misoldir. Diskursiv shaxsni ifodalovchi mazkur belgilarning o'ziga xos jihati shundaki, ular muallif nutqida ham, personaj nutqida ham ishlatiladi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, muallif va personaj nutqidagi grafik

vositalarning o'ziga xosligi ularning ko'p funktsionalligidan kelib chiqadi. Grafik vositalarning asosiy vazifasi (funktsiyasi) aksentuatsiya (urg'u berish, diqqatni tortish), ya'ni matnning u yoki bu parchasini ajratib, bo'rttirib ko'rsatish, urg'u berishdir. O'z navbatida aksentuatsiya e'tiborni jalb etish, emotsional ta'sir ko'rsatish, tagmatn (podtekst) yaratish va konseptual ahamiyatga ega axborotni ifodalashga yo'naltirilgandir. Mazkur da'volar isbotini ingliz va o'zbek badiiy adabiyoti namunalari asosida keltirish mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Amerika tilshunosligiga ko'ra "diskurs" tushunchasi faqat og'zaki muloqot natijasida qo'llanilishi bilan tavsiflanadi. O'zbek tilshunoslari "diskurs" tushunchasini kengroq ko'rib chiqadilar. Tadqiqotchilar bu tushunchalarni statika/dinamika yo'nalishi bo'yicha qat'iy ravishda farqlashga moyildirlar, ya'ni matn ma'lum bir natija, muloqot mahsuli bo'lib ko'rinadi, nutq esa muloqotning o'zi, jonli jarayondir. Diskursning o'ziga xosligi uning antropotsentrikligi hamda muallif tomonidan modellashtiriluvchi o'zgacha olamning badiiy manzarasini obrazli shaklda ifodalay olishidir. Shu ma'noda diskurs kommunikatsiyaning eng murakkab turlaridan biri bo'lgan badiiy-adabiy muloqotning bir turi sifatida namoyon bo'ladi. Uning subyektlari nafaqat muallif va kitobxon, balki personajlar hamdir. Badiiy matnning nutqiga kelsak, u boshqa nutq turlaridan sezilarli farq qiladi, bu muallif va oluvchi o'rtasidagi munosabatlar va o'zaro ta'sirning alohida turini, dunyo haqidagi madaniy, estetik va individual bilimlardan foydalanishni va uning aksini aks ettiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ашурова Д.У. Стилистика в свете когнитивной теории языка // Ўзбекистонда хорижий тиллар /Илмий методик электрон журнал. — Т.2018. - №2 (21)
2. Потебня А.А. Эстетика и поэтика. - М.: Искусство, 1976. - 614 с.; Щерба Л. В. Избранные работы по русскому языку. - М.: Учпедгиз, 1957. – 188 с.
3. Юнг К. Структура психики и процесс индивидуализации. - М., 1998. -220 с.
4. Қосимова М. Бадий нутқ индивидуализациянинг лингвистик хусусиятлари. филол.фан номз.дисс...Т.2007
5. Brayant Dj., Tompson S. Основы vozdeystviya SMI. М.: Izdatelskiy dom "Vilyams", 2004. - 432 s.

UO'K 808.3

O'G'ZAKI DISKURSDA RAD ETISHNING KOMMUNIKATIV STRATEGIYASI XUSUSIDA MULOHAZALAR

M.U.Saidova, dots., PhD, Buxoro davlat universiteti, Buxoro
N.A.Nadirxanova, magistrant, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Ushbu maqolada tilshunoslik tarixidagi "an'anaviy tilshunoslik" va "struktur tilshunoslik" bosqichlarining mohiyati, til, lison va nutq, nutq tabiati, antropotsentrizm, sotsiolingvisitika, pragmalingvistika, diskurs, diskursologiyaning shakllanishi xususida fikr-mulohazalar bayon qilinadi. Zamonaviy tilshunoslikda diskurs tushunchasi, uning mohiyati, qo'llanilishi, og'zaki nutq xususiyatlari tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: Til, an'anaviy tilshunoslik, struktur tilshunoslik, lison, nutq, antropotsentrizm, sotsiolingvisitika, pragmalingvistika, diskurs, nutqiy faoliyat, nutqiy vaziyatlar, kommunikativlik.

Аннотация. В статье раскрыта сущность этапов «традиционной лингвистики» и «структурной лингвистики» в истории языкознания, языка, речи, природы речи, антропоцентризма, социолингвистики, прагмалингвистики, дискурса, дискурсологии. В современном языкознании анализируются понятие дискурса, его сущность, применение, особенности устной речи.

Ключевые слова: Язык, традиционная лингвистика, структурная лингвистика, язык, речь, антропоцентризм, социолингвистика, прагмалингвистика, дискурс, речевая деятельность, речевые ситуации, коммуникативность.

Abstract. This article describes the essence of "traditional linguistics" and "structural linguistics" stages in the history of linguistics, language, language and speech, the nature of speech, anthropocentrism, sociolinguistics, pragmalinguistics, discourse. In modern linguistics, the concept of discourse, its essence, application, and characteristics of oral speech have been analyzed.